

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Mannen en modellen

Auteur: Tim Verlaan

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 41.1, pp. 62-65.

© 2019 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

COLUMN

Mannen en Modellen

Tim Verlaan

Het startschot van een hoorcollege is altijd een uitdaging voor historici. Onze beroepsgroep houdt zich voornamelijk bezig met tekst, terwijl een goed hoorcollege naar mijn idee vraagt om prikkelende beelden. Een terugkerende afbeelding in mijn hoorcolleges over de naoorlogse stadsvernieuwing is deze foto van een groep architecten en stedenbouwkundigen rondom een maquette van het Utrechtse winkel- en zakencentrum Hoog Catharijne. De foto is in 1964 gemaakt door de beroemde fotograaf Cas Oorthuys, die zijn sporen had verdiend met oorlogsfotografie en gedurende de jaren zestig werkzaam was voor bouwonderneming Bredero. Het is een gelaagd beeld met ontzettend veel zeggingskracht.

In de eerste plaats is de boodschap dat deze mannen weten wat ze aan het doen zijn. Het zorgvuldig gestileerde beeld straalt expertise en daadkracht uit. De ontwerpers luisteren aandachtig naar elkaar, richten zich op hun chef of volgen zijn vingers richting de maquette. Eén van hen heeft de mouwen alvast opgestroopt, alsof hij straks zelf de eerste steen gaat leggen. De portee is dat de toekomst van de Utrechtse binnenstad in de handen van deze mannen kenbaar en zelfs maakbaar zijn. Dat zien we niet alleen aan hun houdingen en gesticulaties, maar vooral ook aan de keurige confectiepakken, zware brilmonturen en strakke kapsels. Het gaat hier om een jonge ploeg met de energie en kadaverdiscipline die het stadsvernieuwingssavontuur van de moderne man verlangt.

Ten tweede weerspiegelt het beeldde genderverhoudingen van de jaren zestig. Het vakgebied van architectuur en stedenbouw is van oudsher een mannenwereld, en ook vandaag zijn vrouwelijke architecten en stedenbouwkundigen zwaar in de minderheid. Hoog Catharijne was natuurlijk bedoeld als ruimte voor beide geslachten, maar hielden de ontwerpers hier ook daadwerkelijk rekening mee? Waren die donkere parkeergarages en andere onveilige plekken misschien beter verlicht geweest als een vrouw onderdeel had uitgemaakt van de ontwerp ploeg? Wanneer vrouwelijke raadsleden en actievoerders dergelijke kritiekpunten voorlegden, deden de initiatiefnemers van Hoog Catharijne deze stevast af als irrationeel en onkundig. In de derde plaats vertelt het beeld ons van wie de stad eigenlijk is. Hoog Catharijne was het initiatief van een projectontwikkelaar, die vanzelfsprekend

andere belangen nastreeft dan lokale en nationale overheden. Als we het beeld kritisch lezen, dan zien we hier een bende machtswellustelingen die zich verheffen tot goden. De complexe werkelijkheid van het dagelijks stadsleven is in de maquette gereduceerd tot een blokkendoos, en het bestaan van een levendige stationsbuurt wordt volledig ontkend. Het motto van Bredero-directeur Jan de Vries was het 'maken van ruimte': ruimte voor een nieuwe tijd, waarin ook in oude binnensteden als die van Utrecht alles anders moest zijn.

En anders zóu het inderdaad worden, echter niet zoals de ontwikkelaars het bedacht hadden. Bestuurders gingen al snel twifelen aan hun toekomstvisies, terwijl burgers in verzet kwamen en de Nederlandse economie in een langdurige recessie belandde. Hierdoor is de maquette op deze foto nooit volledig tot uitvoer gekomen, en kijken we naar een toekomst die er nooit geweest is. De gerealiseerde planonderdelen zijn de afgelopen jaren dusdanig van aanzicht veranderd dat de mannen van Bredero hun schepping nauwelijks zouden herkennen. Het is ook onwaarschijnlijk dat hun vakgenoten zich vandaag op deze manier zouden laten fotograferen. Computeranimaties hebben de beeldende kracht van maquettes overgenomen, en het maakbaarheidsideaal van de jaren zestig heeft plaatsgemaakt voor een pragmatischer benadering van architectuur en stedenbouw. Juist daarom is deze foto van mannen en hun maquette een mooi beginpunt voor een college over hoe ons ruimtelijk denken en in navolging hiervan het aangezicht van onze steden voortdurend verandert.

Tim Verlaan is als universitair docent verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij onderzoek doet naar naoorlogse stadsvernieuwing in West-Europa. Eerder werkte hij als universiteit docent aan de Vrije Universiteit en als gastonderzoeker in New York, Berlijn en Leicester.

Cas Oorthuys, REST ONDERSCHRIFT ONTBREEKT